

Saimaan ammattikorkeakoulu
Imatra
Kuvataiteen koulutus
Kuvataiteen ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Risto Kajo

Taidekenttään katkeroituneet kuvataiteilijat

Tiivistelmä

Risto Kajo

Kuvataidekenttään katkeroituneet taiteilijat, 41 sivua, 1 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Koulutusalan nimi Imatra

Kuvataiteen koulutus

Kuvataiteen ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Opinnäytetyö 2018

Ohjaajat: Denise Ziegler, Radoslaw Gryta, Saimaan ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyössäni pohdin, mitä katkeruus tarkoittaa ja miten katkeruus vaikuttaa luovan henkilön ajatteluun ja työskentelyyn. Pohdinnassani käytän populaarikulttuuria kuten laulun sanoja, sarjakuvia ja tv-viihdettä, popularisoitua biologiaa ja psykologiaa, omia havaintoja ja haastatteluja. Haastattelen viittä kuvataiteilijaa, jotka kertovat tarinansa siitä, millaisia epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia ura on tuonut mukanaan. Kirjoituksen lopussa siirryn taidekentän ulkopuolelle käsittelemään oikeistolaistuvassa Suomessa tapahtuvaa arvojen kovenemistä ja epätasa-arvon lisääntymistä.

Asiasanat: Katkeruus, kuvataidekenttä, yhteiskunta, epäoikeudenmukaisuus, ihmiskuvaus

Abstract

Risto Kajo

Fine artists that are bitter to art world, 41 Pages, 1 of Appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Name of Your Faculty Lappeenranta/Imatra

Name of Your Degree Programme Fine Arts

Name of your Specialisation Master's Thesis 2018

Instructor(s): Ms Denise Ziegler, Mr Radoslaw Gryta

The objective of the study was to examine bitterness.

Data for this study were collected by many sources: popular culture, poetry, comics, politics and fine artist's interviews. I also studied ongoing right-wing politics that affect poor people's life.

The results can be applied to understand better how the mind of a bitter creative person works.

Keywords: Bitterness, fine art skene, inequality, human portraits

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Aina Inkeri Ankeinen - Suomen epätyytyväisin ihminen	7
3	Psykologian näkökulma.....	8
3.1	Aivokemiaa	9
3.2	Taakkasiirtymät	10
3.3	Syöpäinen jankkaaja	12
4	Taiteilijahaastattelut.....	13
5	Kelomökkien mies – karikatyyri katkeroituneesta taiteilijasta	17
6	Taidemaailma.....	20
7	Keskiluokan paine	22
8	Suomen koventuvat arvot.....	27
8.1	Tapaus ideologinen työtön	27
8.2	Millainen taiteilija kelpaa?	28
8.3	Kiukkuinen oikeisto	29
8.4	Ajatuksia johtajista	30
8.5	Epäreiluus tuhoaa ryhmähengen	31
9	Tarina taiteellisesta luomisprosessistani	32
10	Loppupohdintaa ja yhteenvetoa	38
	Lähdeluettelo	40

1 Johdanto

Opinnäytetyöni kirjallinen osa koostuu neljästä osasta:

1 Katkeruuden psykologia

2 Katkeroituneet kuvataiteilijat: teoria ja haastattelut

3 Kuvataiteilijoille epäreilu yhteiskunta

4 Oma prosessi maalarina

Koska katkeruudesta löytyy suomen kielellä niin huonosti psykologista materiaalia, käytän opinnäytetyössäni apuna muiden taideteoksia: sarjakuvia, populaarikulttuuria ja laulunsanoja. Katkeruuden lisäksi käsittelen katkeruutta ruokkivia ajankohtaisiin teemoja, kuten oikeistohallituksen harjoittamaa köyhien kyykyttämistä. Oma katkeruuden aiheuttaja on keskiluokan epämääräiset odotukset, joita en koe kykeneväni täyttämään, vaikka tekisin mitä. Tutkimuksessani otan selvää keskiluokan ajattelusta ja tarpeista.

Opinnäytetyöni taiteellinen osuus on sarja ihmisaiheisia maalauksia Helsingin Kaapelitehtaalla. Tämä oli luokkamme yhteisnäyttely MOS18 21.3.-5.4.2018. Yhden sarjan suurista töistä maalasin kotona valmiiksi, toisen avajaisissa ja kolmannen, kun olin valvomassa näyttelyä. Esille tulee myös luonnoksia, jotka kertovat miten valmistauduin tekemiseen.

Opinnäytetyöni kirjallinen osuus on omakuvallinen raportti taidekenttään katkeroituneista kuvataiteilijoista. Haastattelen ihmisiä, jotka ovat suunnilleen samassa elämäntilanteessa ja menestyksen tasolla kuin itse olen. Katkeroituneena ajatukset kiertävät samaa kehää. Tutkimuksessa pyrin löytämään uusia näkökulmia ja siten laajentavani ajatusrakennelmiani. En välttämättä odota vapautuvani täysin katkeruudesta, mutta jo se, että saman levyn toisto tapahtuisi hitaammalla syklillä, parantaisi elämänlaatuani.

Taidemaalarina olen kiinnostuneempi kuvaamaan asiat vain niin, kuin ne havainnoin tai koen - en niinkään julista kuinka asioiden tulisi olla. Lähestyn samalla tavalla katkeruutta. Minua kiinnosta enemmän, miten se ilmenee, ja mitä

se on, kuin se, kuinka parantua katkeruudesta, tai kuinka estää suomalaisia katkeroitumasta edelleen.

Kuka vain voi kokea, että saa vähemmän vastinetta työlleen kuin muut, tai kokea olevansa osaton asioista. Aina löytyy joku parempipalkkainen tai onnekkaampi. Minua huvitti Jan Nevan performanssi (Gersch 2012), jossa hän poltti julkisesti taulujaan, koska ei saanut riittävästi huomiota. Näkökulmastani Neva käyttäytyi samoin, kuin jos Björn Wahlroos polttäisi kartanonsa protestiksi siitä, että häntä ei huolitaisi koko maailmaa johtavaan salaseuraan, Eurooppaa johtavaan vaan.

Kun keskinäisen hymistelyn tielle lähdetään, kaikkea keskikertaisuutta ja moneen kertaan nähtyä maneerikasaa on velvollisuus kaikkien kehua. Kriitikko Heikki Heimolainen (2017, 9) kuvaa pakinassaan, kuinka taiteilija pahastui, kun Heimolainen kirjoitti, miten kokee, että preparoidulla pianolla ilmeisesti pyrittiin peittämään etenkin älylliset puutteet.

”Kritiikin kohde uhriutui tästä ja ilmoitti muuttavansa Berliiniin. Siellä eivät kuulemma kriitikot ”hiero paskaa naamaan” kuten täällä ”jääkylmässä kotimaassa” jossa ”paska syväjäätyy naamaan kiinni niin ettei se lähde millään, vaikka kuinka rapsuttelisi ja sulattelisi.”

Koska erittäin harva kuvataiteilija saa kunnollista rahallista korvausta ajastaan ja uhrauksistaan, luomiselle täytyy keksiä muita motiiveja. Sitten kun nämä toiveet eivät toteudu, on valmiina hyvä maaperä katkeroitumiselle. Jos töitä tekee vaikka huomion takia, voi itse kokea saavansa sitä liian vähän, vaikka kollegat pitävät taiteilijaa jo huippusuosittuna. Toki rahan puute katkeroittaa myös. Mitä isompi määrä huollettavia, sen enemmän köyhyys tuo huolta. Miestaiteilija voi myös kokea, että köyhyytensä takia hänellä on muita huomattavasti huonommat mahdollisuudet pariutua. Toki oikeanlaiselle romanttiselle rentulle löytyy ottaja, mutta kaikenlaiset luuserit eivät vedä ihmisiä puoleensa.

Epäviehättävää ihmistä usein lohdutetaan, että sisäinen kauneus on tärkeintä. Näkisin kuitenkin, ettei ihminen ole välttämättä sisäisestikään puoleensavetävä. Kun itkevää tekee mieli lohduttaa, katkeroitunutta tekee mieli vältellä. Näkisin kauneuden ja rumuuden olevan suhteessa ympäristöön. Maailman ainoa

ihminen ei ole kaunis tai ruma. Kauneus on puoleensavetävyyttä ja rumuus jotain, joka karkottaa.

2 Aina Inkeri Ankeinen - Suomen epätyytyväisin ihminen

Tahtoisin rohkaistua kuvaamaan ei-mielisteleviä kuvia, ja itsestään on helpoin aloittaa. Toinen hahmo, jota uskallan runnella, on näytelmäahmo, joka on valmiiksi karikatyyri, ei oikea henkilö. Meillä on yhdennäköisyyttä ja se toisi selkeyttä näyttelyn teemaan ilman tekstiäkin. Ehkä helpoin tapa kuvata hahmoa, joka herättää alitajuista tarvetta vältellä, on lisätä kasvoihin ihosairauksia ja tarttuvia näkyviä tauteja. Minulla on ollut lapsesta saakka kokemus, että herätän monissa ihmisissä vihamielisiä tunteita.

Sattui sopivasti, että kun suunnittelin, että voisin kirjoittaa opinnäytetyöni katkeruudesta, niin MTV 3:n tv-sarjassa Putous 2017 (Tuottaja Tuomas Summanen) voittaja tuntui mielestäni heti kilpailun alusta asti ilmiselvältä. Aina Inkeri Ankeinen kuvasi vanhaa yksinäistä valittavaa ja katkeroitunutta rouvaa, joita lienee jokunen kappale jokaisessa suvussa. Hahmon näyttelijä Pilvi Hämäläinen on kotoisin samoilta seuduilta, kuin itse olen. Hämäläinen kertoo (Sarhimaa 2017, C5) hahmossa olevan itseään, äitiään ja isoäitiään. Kunnan katkeruudelle on hyvä kasvualusta usean sukupolven kokemus vääryydestä, jolle ei mahda mitään. Paavali sanoo Raamatun Uuden testamentin korinttolaiskirjeessä, *ettei rakkaus muistele kärsimäänsä pahaa*. Katkera taas ei voi olla muistelematta kärsimäänsä pahaa.

Sukuni ja Ankeisen tarinat kietoutuvat myös siinä, että Ankeisen katkeruuden kohteen ”omaa sukua Kananen” saattaa viitata isoäitini siskoon ja kilpakosijaan lida Kanaseen, joka sittemmin jäi pitämään yllä vanhempiansa asuntoa Lieksan perimmäiseen korpeen Hepovaaraan, jossa uusia miehiä ei ollut tarjolla. Vanhetessaan hän siirtyi asumaan lähemmäksi keskustaa. lidan kerrotaan saaneen harhoja, että hänen tavaroitaan varastetaan ja seksuaalisia näkyjä. Ainan kehonkieli muistuttaa omaani ja on tuotosta seksuaalisesta

saamattomuudestaan, joka johtaa taas uuteen saamattomuuteen. Myös hänen äänensä on valittava.

Aina on passiivisaggressiivinen ja kostonhaluinen. Hän pyrkii rankaisemaan myös, itseään tai ainakin tahtoo päästä täältä jo pois.

Katkeralla on ylpeyttä pärjätä omillaan ja karkottaa auttajat sinnikkäällä negatiivisuudellaan. Putouksen Aina saa loppuvaiheessa yhden korvaavan kokemuksen, ja kaikki on poispyyhittyä. Ettei hahmo menisi ihan piloille, hän kuitenkin tokaisee, että seuraava vastoinkäyminen saa hänet palaamaan vanhaan.

Lopullisessa työssä hylkäsin idean, että olisin kuvannut itseäni tai Ainaa. Valitsin malliksi kaksi hahmoa, joissa näen itseni. Toinen on ujo itseään ihan suotta vähättelevä nörttityttö ja toinen kapinallinen, joka kuvassa on ollut yksin nyrkkeilyottelussa koko maailmaa vastaan.

3 Psykologian näkökulma

Tärkeintä tässä on sanan katkeruus määritelmä. Mielestäni parhaiten sitä kuvaava termi on: "alistuneen negatiivisuuden kehä". Sain idean, kun koulutuksessamme Merja Puustinen luennoi taiteilijan ja yhteiskunnan välisestä suhteesta sellaisesta osattomuuden kokemuksesta, johon itse ei voi valinnoiltaan vaikuttaa. Se menee lähelle nöyryytyksen ja häpäisyn tunteita. Nöyryytys on arvokkuutta riistävä kokemus. Siinäkin ihminen kokee joutuvansa keinottomana vääryyden kohteeksi tai alistetuksi.

Olen pohtinut, että katkeruus ei ole ensisijainen tunne kuten kateus vaan kokoelma tunteita ja johtopäätöksiä. Se on ikään kuin havaintoja värittävä filtti kuten optimismi ja pessimismi. Tälle filtterille täytyy olla joku nimike. Mikä ihme katkeruus on? Sairaus se ei ole, koska se ei ole diagnosoitu asia, johon olisi hoitoja ja lääkityksiä. Ehkä katkeruuden yläkäsitteeksi voisi tulla patouma tai trauma. Nöyryytys ja häpäisy kuuluvat selkeästi psykofyysisiin traumoihin, mutta katkeruus on jonkinlainen jatkojohdannainen siitä.

Tarvitsen psykologisen kaavion siitä, miten katkeruus syvenee. Jostain syystä näin isosta aiheesta ei ole kunnollista suomenkielistä kirjallisuutta. Psykoterapeuttituttuni lupasi etsiä tieto foorumiltaan. Sitä on hämmentävän vaikea saada. Minusta tuntuu siltä, että jos aihe olisi helppo, sitä olisi käsitelty enemmän. Luultavasti seuraamalla teorioita tutkijat ovat törmänneet umpikujiin. Ehkä on parempi, etten yritä liikaa teoretisoida asiaa. Silläkin uhalla, etten tämän opinnäytetyön valmistuttua sitten pääsekään kertomaan kaikkiin naistenlehtiin ja keskusteluohjelmiin uudesta löydöstäni. TV-suosio olisi helppo keino saada keskiluokan hyväksyntä.

3.1 Aivokemiaa

Tämä on kuvataiteen opinnäytetyö, ei biologian pro gradu -tutkielma. Siksi päädyin käyttämään kansantajuistettua ja valmiiksi referoitua lähdeaineistoa, en edes yritä vertailla alkuperäisiä aivotutkimuksia ja väittää, että minulla olisi kompetenssia osata löytää sieltä se uusin ja olennaisin tieto.

Päädyin luottamaan siihen, että Jani Kaaron (2015) artikkeli lehdessä Hyvä terveys, joka kertoo siitä, miten elimistö reagoi hylkäämisen kokemukseen, on tarpeeksi validia tekstiä.

Kaaron artikkelin pohjalta nostan esille aivojen alueen ACC ja vagushermon.

Aivojen ACC-alue päättelee, onko hermosoluja pitkin tuleva kipuviesti hyvää vai pahaa. Jos sormen tökkää terävään tai kuumaan, ihminen reagoi vetämällä sormen välittömästi pois. ACC voi myös hyväksyä, että chilistä, avantouinnista tai vaikka sadomasokistisesta sessiosta aiheutuva kipu kuuluu asiaan, eikä se saa aikaa ihmisessä pakottavaa tarvetta poistua välittömästi tilanteesta.

Aivotutkimus osoittaa, ettei hylkäämisestä aiheudu pelkkää mielipahaa, vaan todellista kipua. Henkisen kivun tekee ikävämmäksi se, että ruumiillinen kipu haihtuu, kun keho korjaa vammat, mutta sosiaaliseen kipuun voi palata muistoissa uudestaan ja uudestaan. (Kaaro 2015.)

3.2 Taakkasiirtymät

He tulevat asuntooni, saastaavat lapseni

ja vievät pesästäni tuhkatkin

... niin

Ovat rikotut lupaukset, ja jollen nyt

minä muuta syödä voi

- niin sanani ainakin

... en ole mukava mies!!

Sillä minä

en ole mukava mies, enkä siksi syyttä

huou tätä mykistävää kyynisyttä

ja kaltaiseni luonne vaatii

vuosikausien harjoituksen,

en ole mukava mies!!

Hyväntahtoisuuteni loppuu tähän!

Painukaa helvettiin!

Niin! En ole mukava mies!

E-en! En ole mukava,

en ole mukava mies!

Ja kauhulla saat katsella

tuota pahojen ihmisten soittojuhlaa

Enkä siis moisen seuraamiseen

hetkeäkään enää aikaani tuhlaa!

Kun he kynsivät jalkojaan, ravistavat päitään,

kalvavat jalkojaan, hakkaavat päitään seinään

- sahaavat jalkansa irti!

Mutta ylivoimainen loppu vielä vetää

riettaat suunsa hiljaisiksi!

Kun saapuu yö kylänsä ylle,

tuodessaan mukanaan talven...

Ja ikuisen... Jään!

Nyt sukupolvien takaisetkin makuuhaavat

auki revitään!

En ole mukava mies...

En!!"

*(Laulun sanat kappaleesta YUP – En ole mukava mies, Jarkko
Martiskainen, levyltä Julmasti juhlallista, 1991)*

Laulussa Martiskaisen hahmo kertoo kostonhimoisen ja kyynisen luonteensa vaatineen vuosikausien harjoituksen ja viittaa sukupolvien takaisten makuuhaavojen auki repimiseen.

Samoin Hämäläinen myöntää katkeroituneen komediahahmonsa kuvaavan sekä isoäitiään, äitiään ja itseään (Sarhimaa C5).

Merja Perttulan (2017) mukaan traumaattiset tapahtumat, joita ei ole kyetty kohtaamaan, voivat siirtyä sukupolvesta toiselle. Hän kutsuu ilmiötä taakkasiirtymäksi. Siirtymät voivat olla tiedostamattomia, mutta ne puhkeavat ulkoisina tai sisäisinä konflikteina uudesta ja uudestaan.

Taakkasiirtymiä voivat aiheuttaa yksityiselämän traumat, mutta luonnonkatastrofit tai sodat koskettavat yksilön sijasta jo kokonaisia yhteisöjä.

Perttulan (2017) haastatteleva psykoterapeutti Pirjo Tuhkasaari selvittää, että jos trauman kohdatessa yksilö ei saa tarpeeksi tarvitsemaansa apua, käsittelemättä jäänyt kipu hautautuu alitajuntaan.

Psykoanalytikko Pirkko Siltala näkee, että nämä taakkasiirtymiksi muuttuneet traumat seuraavat läpi ihmiselämän ja puhkeavat esiin elämän haastavissa käännekohtissa kuten murrosiässä, vanhemmuudessa tai rakkaussuhteessa. Taakkasiirtymä voi ilmetä toistuvina riitoina tai psyykkisinä tai ruumiillisina oireiluina. (Perttula 2017)

Siltalan mukaan masennuksen takana on usein suremattomia suruja. Lapsi suojelee masentuneita vanhempiaan mukautumalla heidän oireiluunsa. Omille tunteille ja tarpeille ei ole tilaa ja näin vanhempien tila tarttuu. (Perttula 2017.)

3.3 Syöpäinen jankkaaja

Kodin kuvalehden toimittaja Riitta Ryyänen näkee katkeruuden taustalla olevan epämääräinen musta möykky loukkaantumisia, vihaa, kateutta ja surua. Siihen voi liittyä osattomuuden tai hylätyksi tulemisen kokemus. Tätä kaikkea pahentaa tunne siitä, ettei ole voinut vaikuttaa elämäänsä (Ryyänen 2014).

Johtavan perheneuvoja, pari- ja seksuaaliterapeutti Heli Pruuki määrittelee katkeruuden sielun syöväksi. Mielestäni tämä kuvaa hyvin katkeruuden olemusta: elimistö ei taistele ulkoisia uhkia vaan itse itseään vastaan. Syöpä

lähettää etäispesäkkeitä, jotka valtaavat uhrinsa hitaasti mutta varmasti (Ryynänen, 2014).

Pruuki tietää, miten katkeroitunut hokee samaa uudestaan ja uudestaan. Se saa kuuntelijat tuntemaan voimattomuutta ja hermostumaan. Ajan mittaa yleisö ei jaksa kuunnella ja se pakenee.

Mitä hyötyä tästä katkeroituneelle on? Se on ainakin suojakuori, jonka pitäisi suojella kantajaansa uudelleen ylitsepääsemättömästi satutetuksi tulemisesta. Kun ei odota mitään, niin ei pety.

4 Taiteilijahaastattelut

Tutkimukseni haastattelukysymykset ovat:

- Ikäsi
- Mikä on omin sanoin asemasi taidekentässä?
- Miten hyväksi tai huonoksi koet taidekentän suhtautumisen sinuun?
- Millaiset odotukset sinulla oli, kun aloitit urasi?
- Mitkä asiat ovat toteutuneet ja mitkä ei?
- Onko sinulla asioita, joissa koet, että kollegasi ovat päässeet helpommalla?
- Millaisia kokemuksia sinulla on taidekentän epäreiludesta?
- Millaisista epäreiluden kokemuksista on ollut vaikein toipua?
- Onko niin rankkoja kokemuksia, että koet, ettet voi toipua niistä laisinkaan, vaan ne ovat jättäneet sinuun pysyvän jäljen?
- Onko sinulla ollut pitempiaikaisia kausia, jolloin koet olleesi katkeruuden vallassa?
- Jos on, niin miten se on vaikuttanut taiteilijana toimimisessa? Oletko käsitellyt teemaa tuotannossasi?
- Millaiset asiat ovat auttaneet sinua toipumaan silloin, kun koet tulleet pahasti loukatuksi?
- Millaiset asiat motivoivat sinua jatkamaan kuvataiteilijana?
- Mikä ammatissasi on vaikeinta?

- Katkeruus on helpompi tunnistaa muissa kuin itsessään. Onko sinulla mehukasta tarinaa katkeroituneesta kollegastasi, kuitenkin kerrottuna niin, ettei tämä tunnista välittömästi itseään tekstistä?

Jätin haastattelukysymyksistä sukupuolen ja kotikaupungin pois, että tekstiä ei ole niin helppoa yhdistää olemassa oleviin ihmisiin. Silloin he ovat rohkeampia puhumaan.

Ensimmäiset huomioni kolmesta ensimmäisestä haastateltavastani:

Minusta tuntuu, että tekstit olivat kirjoitettu kiihkon vallassa, koska ne kaikilla kolmella – joista kahdella tiedän olevan ylempi korkeakoulututkinto – olivat täynnä kirjoitusvirheitä. Wordin ruutu paistoi sinipunaisena, joten korjasin ne. Ilkeämielinen voi myös arvella, että tekstit olisi kirjoitettu humalassa. Voi olla, ettei joitain asioita tahdota tunnustaa kuin muuttuneessa tajunnan tilassa. Parempi rehellisyys, kuin liian poliittisesti korrekti vastaus, jossa ei purettuna löydy sisältöä eikä särmää.

Kaikki haastateltavista olivat toimineet myös aktiivisesti järjestötasolla. He kaikki olivat päässeet seuraamaan tai olemaan mukana jurytyksissä, joten heillä oli realistinen näkemys siitä, kuinka heidän hakemuksiaan käsiteltiin.

Sain pian neljännen haastattelun. Se tapahtui puhelimitse. Haastateltava jätti vastaamatta osaan kysymyksistä, koska koki aktiivisen unohtamisen parhaaksi keinoksi katkeruutta vastaan. Vaikutti siltä, että hän ei ollut niinkään kiinnostunut kertomaan kärsimästään pahasta, vaan vanhempana kollegana antamaan isällisiä neuvoja, kuinka minä selviäisin elämästä. Parhaimpana selviytymiskeinonaan hän piti meditaatiota ja harjoituksia, joissa pyritään mielenhallintaan. Tästä keksin taas uuden määritelmän katkeruudelle: mielenhallinnan epäonnistuminen niin, että tuhoisat ajatukset ottaneet vallan.

Viidettä haastattelua jouduin odottamaan vähän pitempään. Ihminen, jolta olisin tahtonut saada oikein räväköitä mielipiteitä, peruutti. Pyysin tilalleen tuttuani, jonka tekotapa on marginaalissa.

He olivat jossain määrin menestyneitä kaikki – mutta hahmottivat selvästi, että heillä etäisyytensä parasta taide-eliittiä kohtaan.

Haastateltavien keski-ikä on 46,2 vuotta. Heistä yksi on minua nuorempi ja yksi saman ikäinen kuin minä, eli 42 vuotta.

Minulle tuli olo, että jos taiteilija on tottunut uran nousujohteisuuteen, niin aseman paikallaanpysyminen voi tuntua siltä, että yleisö ja päättäjät ovat hylänneet. Taiteilija ei koe, että päättäjille on tullut vain parempia hakemuksia, vaan että karsinta tapahtuu hyvin henkilökohtaisesti:

”...esimerkiksi lehdistö ja kuraattorit inhoavat minua, sekä apurahan jakajat. Heille minua ei ole olemassa.”
(Taiteilijahaastattelu, 2018)

Oman menestyksen huomaaminen ja siitä iloitseminen vaikuttaisi olevan vaikeaa. Hyväksytyksi tulemiset eivät loiventaneet paljoakaan henkilökohtaiseksi koettuja hylkäämiskokemuksia.

”Kollegoistani olen huomannut, että joillekin ei riitä mikään, vaikka ovat saaneet tilaisuuksia, joista itse vain unelmoin. Ilmeisesti ruokahalu huomioon kasvaa, kun pääsee esille”
(Taiteilijahaastattelu, 2018)

” Eniten ehkä olen katkera valittaville kollegoilleni jotka eivät näe, että heidän asiansa on hyvin. Eräskin kollegani ei saanut näyttelypaikkaa hyvin suositusta galleriasta, mutta sen sijaan kuukauden sisällä sai kaksi apurahaa ja neljä muuta suosittujen gallerioiden hyväksyntää. Ihminen on ihmeellinen katkeruudessaan.” (Taiteilijahaastattelu, 2018)

Jo 70-luvulla tohtorit Gottman ja Levenson tutkiessaan parien kommunikaatiota tulivat lopputulokseen: yhden negatiivisen interaktion kumoamiseen tarvitaan viisi positiivista (Benson 2017).

Haastateltavat kuvailevat tilaansa mieluummin burnoutiksi kuin katkeruuden valtaan joutumiseksi. Vetäytyminen tavalla tai toisella toistuu kaikilla vastanneilla:

”Kun varsinainen burnout iski, olin yhdeksän kuukautta maalaamatta ja ajattelematta taidetta. Olin valmis luovuttamaan, mutta toivuttuani olen taas entiselläni.”

”Nyt tarvitsen etäisyyttä muihin kollegoihin. Kilpailutilanteissa toisiin taiteilijoihin on vaikea luottaa. Olen lähinnä tekemisissä sellaisten taiteilijoiden kanssa, jotka ovat osoittautuneet luottamuksen arvoisiksi.” (Taiteilijahaastattelu, 2018)

*” Olen ollut siinäkin osassa kenttää aikoinaan pitkään näkyvä ja tietyllä alueella arvostettu, saanut palstatilaa ja pelkkiä hyviä kritiikkejä, ovet auki joka paikkaan. Nyt olen vapaa taiteilija, joka tarkkaillee taidekenttää sen ulkopuolelta ja välillä vierailee kentällä. Erosin Muu ry:stä joitakin vuosia sitten. En kuulu enää mihinkään seuraan, liittoon tai vastaavaan.”
(Taiteilijahaastattelu, 2018)*

Myös suurempaa irtiottoa kaikesta kaivataan:

” Kun toimii pitkään alalla, ei enää osaa nauttia taiteesta samalla tavalla niin kuin silloin, kun kaikki oli vielä uutta. Nyt näen kuvataiteen tylsänä, joka ei anna minulle mitään. En osaa nauttia muiden tekemisistä enkä juuri omista kuvistani. Nyt on minulla se hetki elämässä, jolloin olen alkanut miettimään, että onko tässä mitään mieltä enää jatkaa samaan tyyliin kuin ennen. En halua olla se valittaja, joka vielä eläkeiässä itkee vääryyttä. Mieluummin otan etäisyyttä alaan, ja opettelen

uudestaan nauttimaan taiteesta, ja ottamaan sen vastaan sellaisena, kuin se tulee. Päässäni on tällä hetkellä liikaa turhia ajatusmalleja ja kriittisyyttä. Opettelen myös uudestaan nauttimaan omasta tekemisestä, ja se voi ja saa olla jotain muuta kuin tähän asti, pienimuotoista, rentoa ja miksei myös kaupallista, jos siltä tuntuu.” (Taiteilijahaastattelu, 2018)

Haastattelemani taiteilijat elivät tässä hetkessä. Nykyiset taloushuolet harmittivat enemmän kuin se, että eläkettä on kertynyt huonosti.

Ammatin lukuisista huonoista puolista selviytyy ajattelemalla, että tämä on kuitenkin ainoa mahdollisuus:

*”Kuvataiteilijana pysyn siksi, koska olen sen lahjan syntymässäni saanut, eikä sitä voi riisua kuin takkia naulakkoon. Ilman sitä voi alkaa paleltamaan.”
(Taiteilijahaastattelu, 2018)*

5 Kelomökkien mies – karikatyyri katkeroituneesta taiteilijasta

Kuva 1. (Rapi 2013)

Aapo Rapin sarjakuvassa ”Kelomökkien mies” seikkailee hyvin kalervopalsamainen hahmo. Tässä kuvataiteilija päättää etukäteen, ettei vastaanottajalla voi olla kompetenssia ottaa vastaan sanomaansa. Palsa koki olevansa feministi, joka paljastaa koko maailmalle miten ruma sydän miehellä on. Lapsuudessani opetettiin:

Mistä on pienet tytöt tehty,

mistä on pienet tytöt tehty?

Sokerista, kukkasista,

inkivääristä, kanelista.

Niistä on pienet tytöt tehty!

Mistä on pienet pojat tehty,

mistä on pienet pojat tehty?

Etanoista, sammakoista,

koiranhännän tupsukoista.

Niistä on pienet pojat tehty!

-Englantilainen kansanruno-

Suom. Kirsi Kunnas

Tästäpä oiva maaperä epäreiluuden kokemukselle: minä olen tehty rumista, vastenmielisisistä ja limaisista ainesosista, kun taas vastapuoli – jota kaipaa ja tarvitsee – taas paljon paremmista ja suloisemmista. Kuinka mies voisi koskaan kelvata naiselle? Palsan suhde naisiin jäikin kaukaa ihailevaksi.

Minulla on vahva muisto nuoruudestani, kun kaunis isosilmäinen lukiolaistyttö kertoi pitävänsä kovasti Palsan Eläkeläisen muistelmista. Tässä sarjakuvassa eläkeläisellä on pakastimessa ruumiita, joita hän käyttää seksuaalisesti hyväkseen ja lopussa Jumala päättää taivaaseen pääsyn miehen siittimen koon perusteella. Mielestäni tuo on ihan yhtä reilua kuin se, että herätyskristillisyyden Jumala päästää taivaaseen ne, joille on lahjoittanut uskon ja kiduttaa ikuisesti niitä, joille ei. Tämä tytön tunnustus sai minut ajattelemaan: ”kaikki, mitä olen luullut tietäväni naisista, on väärin!”

Ehkä minun pitäisi sanoa muutama sana uskonnosta. En ole tyypillinen netin nuori vihainen mies, joka pilkkaa uskovaisia ihan vain huvikseen. Minulla oli kymmenen vuoden intensiivinen uskontojakso. Ensin tuli usko ja sitten hyväksyin siihen liittyvät säännöt. Nyt asiaan kunnolla perehdyttyäni, Uppsalan Raamattukoulunkäyneenä ja herätyskristillistä uskovien elämää läheltä seurattuani huomaan, että olen ristin väärällä puolella. Tiedän uskon olevan vaatimus, mutten siihen näillä havainnoilla ja kokemuksilla enää kykene.

Kun kaivaudutaan epäreiluuden alkujuurille pitää tehdä valinta: Jumala joko ilkeyttään tai salaisista tarkoituseristään antoi minulle tämmöiset resurssit selvitä elämästä tai sitten geenilotto toimii niin, että se syyttää koko ajan kaikenlaista, ja se vain sattuu olemaan niin, etten täytä tämän ajan ja ympäristön ihanteita.

Kuva 2. (Rapi 2013)

Kun omanarvonkokemus on olematon, tarvitaan tunnustettu taho antamaan arvo. Palsalla se oli haave tulla museotaiteilijaksi. En tiedä onnistunko metsästäämään vuosituhanen vaihteen Helsingin Sanomien Kuukausiliitettä, jossa suuren kirjakustantamon johtaja kertoo, että monien esikoiskirjailijoiden saatekirjeessä toistuu ajatus: ”kun teen ihmiskunnalle palveluksen taiteellani, niin vastapalvelukseksi ihmiskunta alkaa rakastamaan minua.” Aika kohtuutonta.

Palsalle ei riittänyt pienen taidepiirin ihailu. Piti tehdä enemmän! Näyttävämpää! Kärsivän taiteilijan arkkityypiksi hän tahtoi ja pääsi. Elämänsä kesti 40 vuotta. Aika lyhyen aikaa.

6 Taidemaailma

Jos asetelma on taiteilijan katkeruus suhteessa taidemaailmaan, niin myös taidemaailma pitää määritellä. Taidemaailma näyttäytyy jokaiselle vähän erilaisena. On paljon kynnyksiä ja portinvartijoita. Toiset pääsevät helposti sisään kaikkialle, minne tahtovat, ja toiset jäävät jumiin johonkin kohtaan.

Marginaalissa oleva saatetaan yhtäkkiä siirtää keskiöön. Oikeastaan ainoa keino olla kokonaan taidekentän ulkopuolella on katkeroitua niin paljon, että lakkaa kokonaan tekemästä taidetta niin, ettei enää voi tulla kutsutuksi taiteilijaksi. En tiedä, miten pitkään pitää olla passiivinen jäädäkseen kokonaan ulkopuolelle.

Imatralla opiskellessani majoituin kartanolla. Tilaa riitti myös opettajille ja vierailijoille. Syksyllä 2017 siellä oli joukko Imatran koulusta aikanaan valmistuneiden joukko, joilla oli Imatran taidemuseolla yhteisnäyttely ja he kävivät luennoimassa meille siitä, millaista taiteilijan arki voi olla. Kun jututin illalla väkeä, he pohtivat katkeruuden ansaa suunnilleen näin: ”Luovuus vaatii intohimoa ei kunnianhimoa. Kaikkien kunnianhimo saa jossain vaiheessa turpaansa ja siitä on toivuttava niin, ettei intohimo sammuu.”

Kuvat 3 ja 4. Nämä kaksi kuvaa kertoo taidemaailmasta, joka hyötyy taiteilijan kustannuksella, tukee mieluummin jäseniään kuin taiteilijaa ja puhuu kieltä, jota taiteilija ei ymmärrä. (Rapi 2013)

Opinnäytetyön ohjaajani Denise Ziegler teki sarjakuvaa lukiessaan havainnon: Kelomökkien mies reagoi katkeruuteen huutamalla ja raivoamalla. Itse toimin epäsuoremmin ja siten myöskin epämaskuliinisemmin: passiivisaggressiivisuudella.

Huomaan, että puheissani erotan itseni ja ”oikeat” taiteilijat. Nämä ”oikeat” ovat etuoikeutettu joukko, kun taas minun pitää jatkuvasti todistaa teoillani olevani taiteilijana olemassa. Yksi tapa on ollut tehdä tahallaan päinvastoin, kuin normit käskevät. Kun kulttuuriministerin lausuntoa, jossa hän kertoi pitävänsä kissatauluista, paheksuttiin taiteilijapiireissä, tämä motivoi minut maalaamaan nimenomaan kissatauluja. Tai, kun korkeakulttuuripiireillä vaikuttaisi olevan tarve tehdä selkeä pesäero turhiin seiskajulkikkisiin, minä koin tarpeellisen toimia juuri heidän kanssaan.

Koulumme luennoitsijoista moni oli juuri näitä etuoikeutettuja ”oikeilta” taiteilijoita. Kun heidän kanssaan vietti aikaa, he eivät tuntuneet enää niin vihamielisiltä, kaukaisilta ja eivätkä elävän ihan eri sääntöjen mukaan kuin omani ovat.

Myös haastattelut toivat yhteenkuuluvuuden tunnetta, sekä tunnetta että taidekenttään voi suhtautua muutenkin kuin vaan toimimalla sen sääntöjä vastaan.

” Olin naiivi ja kuvittelin kaikkien taiteen tekijöiden pyrkivän eettisesti kestävään toimintaan, rehellisyyteen, uskaliaaseen toimintaan, kapinointiin rajoittuneisuutta ja sovinnaisuutta vastaan, naisen ja miehen väliseen tasa-arvoon ja ennen kaikkea huolella ja vilpittömästi tehtyjen teosten toteuttamiseen ja omien taitojen nöyrään kehittämiseen...

Taiteen tekijät eivät ole sen kummempia moraaliltaan kuin muutkaan, ei tarvitse olla rehellinen, yhtä lailla kuin muissakin ammateissa, ollaan taiteilijoiden parissa sovinnaisia, pelätään aitoa ihmisten välistä tasa-arvoa, madellaan ja mielistellään apurahojen toivossa. Myös jätetään sanomatta mitä oikeasti ajatellaan apurahojen menetyksen pelossa. Väärinkäytöksiä kauhistellaan, mutta niistä ei kerrota julkisesti. ”

(Taitelijahaastattelu, 2018)

7 Keskiluokan paine

Maailman keskiluokkaisimman perheen esikoisena olen kyllästetty odotuksella tulla samanlaiseksi. En tietenkään kerää omaisuutta, kuten oikeat ihmiset, mutta työni osaan arvottaa niin, että se tehokkaasti laiminlyö sekä ihmissuhteita että itseäni.

Tutkijakoulutettava Taija Roiha (2017) muistuttaa artikkelissaan, ettei ammatti itsessään vielä määritä ihmisen yhteiskuntaluokkaa. Ihmisen tausta seuraa ”pitkänä varjona” läpi elämän vaikuttaen toimintamahdollisuuksiin.

Monesti kirjoitetaan siitä, miten alemmasta luokasta noussut ei koe oloaan luontevaksi niiden parissa, jotka ovat lapsesta asti kasvaneet tähän luokkaan, mutta minulla se menee toisin päin: vanhempani elivät aikaa, jolloin töitä oli helppo saada, ja asuivat kaupungissa, jossa asumiskustannukset olivat Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen halvat. Nyt koen lähtökohdan isosta omakotitalosta, purjeveneestä ja kahdesta autosta vasta lähtökohtana

ihmisyyteen, vaikka sellaisen hankkiminen suuressa kaupungissa pelkästään taidemyynnillä vaatii lähes poikkeuksellista pitkäaikaista onnistumisien sarjaa.

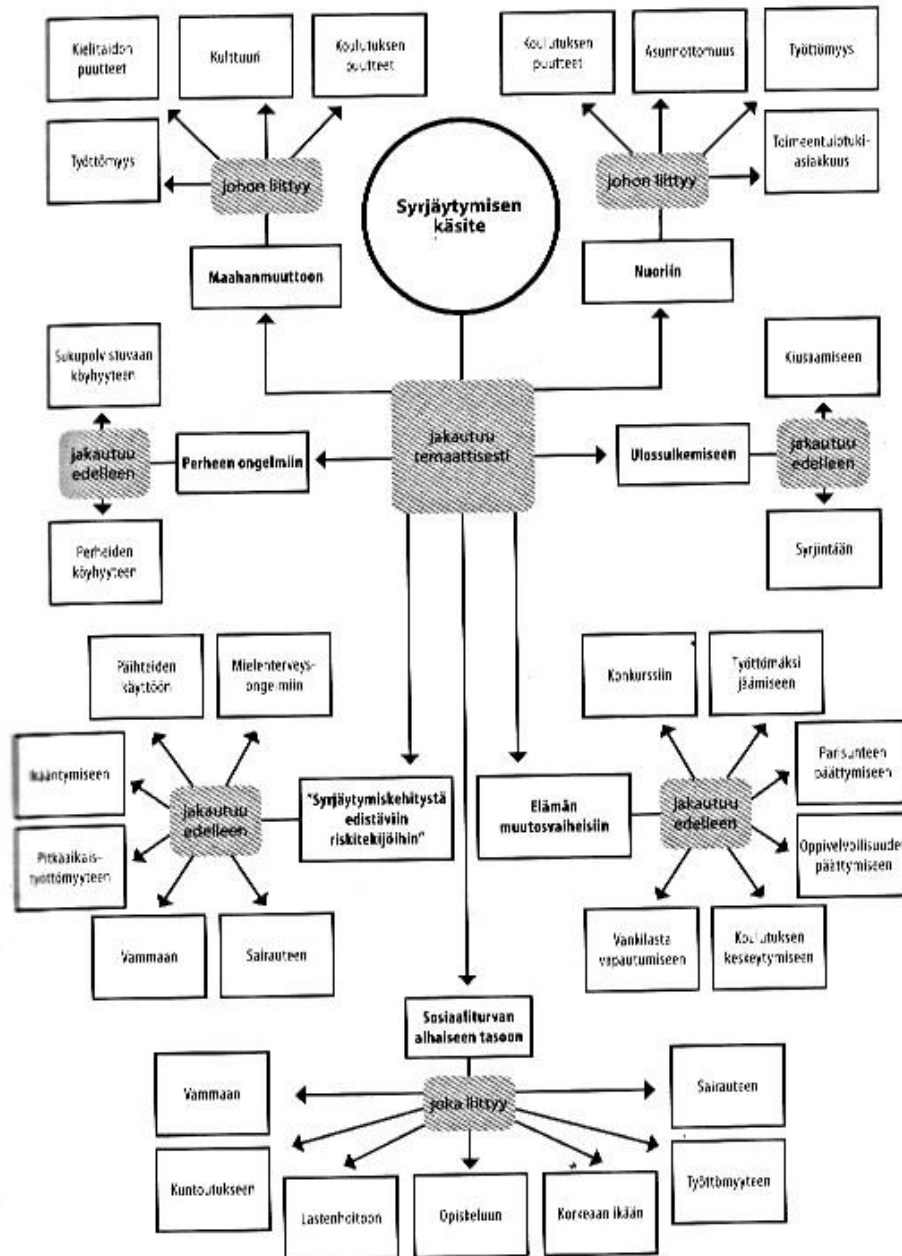
Keskiluokkainen tahtoisin olla, tai ainakin kokea saavani keskiluokan hyväksynnän. Siksi tahdoin nostaa tärkeäksi lähdemateriaaliksi Juha Siltalan kirjan ”Keskiluokan nousu, lasku ja pelot”, että ymmärtäisin paremmin, mitä keskiluokka ajattelee ja vaatii, enkä vain tuntisi sen edessä epämääräistä huonommuutta ja riittämättömyyttä.

Samoissa tunnelmissa liikkuu yksi haastateltavista, kun kysyin häneltä, mikä ammatissa on vaikeinta:

”Vaikeinta ammatissani on hyväksyä niin kutsutut tavalliset ihmiset, jotka mukamas elävät parempaa elämää kuin minä ja myös halveksivat valintaani ja arvojeni. Pahimmilta on tuntunut, kun on sanottu, että menisit sinäkin oikeisiin töihin ja eläisit kunnolla kuin muutkin ihmiset. Pahoitan mieleni, kun minun lahjani kuvataiteilijana olisi kuin kirous muille. Olen mielestäni ainutlaatuinen kuin hekin, herkempi näkemään ja parempi visualisoimaan ympärilläni olevaa maailmaa. Tämä kun ei ole oma valinta vaan elämäntapa, jota ei voi pestä itsestään pois.”
(Taiteilijahaastattelu, 2018)

2000-luvun alussa törmäsin voimakkaasti yhteiskunnan viestiin: ”Nyt hippi perkele olisi aika alkaa tuottamaan takaisin koulutuksesi käytettyä rahaa”, kun minut tuomittiin yrittäjäksi kostoksi taidenäyttelyn pidosta Turussa ja siitä, että oli vuokrannut itselleni työtilan.

Kun Kokoomusnuorten varapuheenjohtaja Saul Schubak (Soisalon-Soininen, 2012) oli sitä mieltä, ettei yhteiskunnan heikoimmalle ainekselle tulisi antaa lapsilisiä, hän luultavasti tarkoitti pahasti päihderiippuvaisia. Itse olin halukkaampi tulkitsemaan lausunnon niin, että riippuvainen on sairas, kun taas yrittäjä, jonka tuote on niin huono, että se tuo tappiota enemmän kuin taloudellista voittoa on vieläkin tuomittavampi, koska hän ei voi vedota sairauteensa.

KUVIO 27. Syrjäytyminen sosiaalihuoltolain valmistelussa.

Kuva 5. Sosiaalihuoltolain valmistelijat eivät pidä yrittäjää, joka voi elää pienemmillä tuloilla kuin työtön, syrjäytyneenä. Kaavion mukaan kärsivä pienyrittäjä muuttuu tukea tarvitseväksi vasta konkurssin jälkeen. (Saari 2015, 243.)

Enemmän kuin taidekentän todellinen tai kuviteltu vihamielisyys minua kohtaan, minua on pelottanut ja masentanut lakimies Sakari Timosen blogi, jossa hän ruotii, että kuinka julmasti ja asiantuntemattomasti maamme hallitaan:

”Perusturvaetuuksien heikentäminen on tehty vähitellen ja asiaa mainostamatta. Mitään suuria muutoksia ei ole tehty, vaan etuuksia on jätetty korottamatta, vaikka ne periaatteessa on sidottu indeksiin ja niiden pitäisi nousta suunnilleen samaa tahtia hintojen nousun kanssa. Hallitus on kuitenkin tehnyt indeksileikkauksia ja -jäädytyksiä, jotka ovat jättäneet etuudet ennalleen tai jopa pienentäneet niitä. Lisäksi etuuksien verotusta on kiristetty.

Tässä jos missä näkyy, että politiikka on arvovalintoja. Tämän hallituksen arvot näkyvät selvästi siinä, että samaan aikaan hallitus on tehnyt erityisesti hyvätulaisia suosineita veronkevennyksiä. Myös tehottomiksi ja markkinoiden kannalta jopa haitallisiksi todettuihin yritystukiin on pumpattu jatkuvasti lisää rahaa niin, että jo vuosi sitten kukaan ei tiennyt kuinka paljon sitä niihin käytetään. Suomeksi sanottuna tämä hallitus ottaa köyhiltä ja antaa rikkaille.” (Timonen 2017)

Taitelijahaastatteluissa törmää samaan katkeruutta aiheuttavaan ilmiöön: varoja ei koeta jaettavan tarvitseville vaan jakajien kavereille:

”Myös monella on ollut taloudellisesti helpompaa vanhempien tai puolison tukiessa uran alkua. Itselläni ei ole taloudellista tukea mistään. Ujoudesta ja persoonakohtaisista syistä en myöskään omaa hyviä suhteita taidekentän toimijoihin. En omaa huonokaan, en vain tunne ihmisiä. En koe tästä katkeruutta, tämä on asioiden tila.” (Taiteilijahaastattelu, 2018)

”Kun annat kaikkesi, teet täysillä töitä, vaadit itseltäsi paljon, yrität myös auttaa kollegoiden tilannetta, kuuntelet muiden murheet ja sitten joku 20 vuotta museossa töissä ollut

intendentti haluaa vaihtaa sinut kilttiin tyttöön, joka haluaa harjoitella graafista suunnittelua.” (Taiteilijahaastattelu, 2018)

” Riippuu näkökulmasta, mutta kaipa osa kollegoista on päässyt helpommalla joissakin asioissa, mutta elämässähän osa pääsee helpommalla ja osa ei. Sehän riippuu jo lähtökohdistakin. Sata vuotta sitten en naisena olisi edes voinut unelmoida kouluttautuvani työläisperheestä taiteen maisteriksi. Nyt pidän sitä tosiasiana, että osa porukasta pääsee helpommalla tietyn pisteen jälkeen ja suhteiden avulla. Saavat apurahoja helpommin, saavat kutsuja sinne sun tänne helpommin. Aivan kuten muillakin elämän alueilla. Joillakin on lähtökohtaisesti jo paremmat mahdollisuudet menestyä ammatissaan esimerkiksi perhetaustan ja varallisuuden vuoksi. Jotkut vain ovat sekä lahjakkaita ja helposti pidettäviä tyyppejä.” (Taiteilijahaastattelu, 2018)

Kysymys siitä, että millaisilla ansioilla on lupa olla vain kuvataiteilija, on pohdittanut minua suuresti. Torsti tietää -palstan kirjoittaja vastasi aihetta kiertelemällä kysymääni näin:

Olen seurannut hallituksen kiukkuisuutta huonosti tuottavia humanisteja kohtaan. Olen pohtinut sellaista, että jos olisi tahtonut elää mahdollisimman paljon talouskasvua tuottavan elämän, niin mikä olisi ihanteellisin koulutus ja elämäntapa?

– Risto Kajo, taidemaalari

Koska kysymys talouskasvusta on selvästi taloustieteellinen, vastataan kysymykseen taloustieteen keinoin. Silloin vastaus on periaatteessa yksinkertainen. Maksimaalisen talouskasvun tuottaakseen yksilön tulisi maksimoida omat tulonsa. Näin ajateltuna elämä kannattaisi elää niin, että etsii alan, jolla omista lahjoista saisi suurimman mahdollisen taloudellisen hyödyn.

Kuvataiteilija esimerkiksi keskittyisi yksinomaan taiteeseen, joka käy mahdollisimman hyvin kaupaksi. Taide tulisi tuotteistaa, ja pitäisi pyrkiä kasvattamaan tuotantoa esimerkiksi muita taiteilijoita ja myyjä palkkaamalla.

Periaatteella on kuitenkin muutamia reunaehtoja. Oma taloudellinen

menestys ei saisi perustua muiden mahdollisuuksien tai yhteisten resurssien, kuten luonnonvarojen, turmelemiseen. Niinpä esimerkiksi kaivos, jonka ympäristötuhot ylittävät sen tuotot, ei tuota talouskasvua isommasa mittakaavassa.

Samaten pitäisi pyrkiä löytämään ala, jolla saisi aikaan todellista kasvua, eikä kilpailla vain olemassa olevasta resurssista. Jos verolakimies keskittyy ainoastaan minimoimaan asiakkaidensa verotusta eli jakamaan jo syntynyttä pottia uudella tavalla, ei hänen työnsä tuota kokonaisuuden kannalta mitään. Toisaalta jos lakimies vaikuttaisi verotuksen toteutukseen tehokkaalla ja talouskasvua tukevalla tavalla, tilanne olisi toinen.

Tämä vie kolmanteen poikkeukseen. Yhteiskunnallisesti lahjakkaalle henkilölle kiinnostava vaihtoehto olisi unohtaa omien tulojen kasvatus ja lähteä politiikkaan ajamaan maahan mahdollisimman suurta talouskasvua tuottavaa lainsäädäntöä. Ongelmana tässä on toki se, että talouskasvua aidosti hyödyttävästä politiikasta ei ole yksimielisyyttä. Mutta ehkä juuri sinä olisit ratkaisuihinesi oikeassa.

Mutta tämä siis puhtaasti taloustieteen näkökulmasta. Kannattaa huomata, että näin arvioituna esimerkiksi Vincent van Gogh eli sängen tuottamattoman elämän.

Kuva 6. Helsingin Sanomat 2.4.2017. Odotin Torstilta, että hän olisi antanut konkreettisempia esimerkkejä tyyliin: hyvällä kansalaisella ja veronmaksajalla on vähintään kaksi autoa.

8 Suomen koventuvat arvot

8.1 Tapaus ideologinen työtön

En ole varma miten johdattelevia kysymyksiä presidentti Niinistö oli saanut, kun paperille päätyi:

Tasavallan presidentti Sauli Niinistö ei ole ilahtunut ilmiöstä, joka on noussut viime päivinä valtakunnan puheenaiheeksi. Kyse on henkilöistä, jotka kuvaavat itseään julkisuudessa ”ideologisesti työttömiksi”.

– Olen heistä samaa mieltä kuin ymmärtääkseni jokainen tervejärkinen suomalainen, Niinistö sanoi.

Niinistö nosti aiheen esille muutama vuosi sitten uudenvuodenpuheessaan. Niinistö puhui tuolloin ”oleskeluyhteiskunnasta”.

– Jokainen ymmärtää, ettei pitäisi tietoisesti tahallaan – jos itse voi vaikuttaa tilaisuuteen – laiminlyödä velvollisuutta olla mukana. Tai ainakin velvollisuutta pitää huolta itsestään.

(Vuorinen 2017)

Voisi päätellä, ettei Sauli Niinistön mielestä Ossi Nyman ole osallistunut tarpeeksi yhteiskuntaan pelkästään kirjailijana. Ei vaikka Helsingin Sanomien kriitikon mielestä kirjan laatu ansaitsi julkisen kiitoksen hyvin näkyvällä foorumilla. ”Kaikki tervejärkiset suomalaiset” tietävät, että ollakseen ihminen pitää tehdä jotain muutakin. Minulle on hyvin epäselvää, että mitä tämä muu tarkalleen ottaen pitää sisällään. Ilmeisesti pitäisi olla omavaraisempi.

8.2 Millainen taiteilija kelpaa?

Ehkä, jos Nyman olisi ollut tunnustettu, liiton kuuluva ja apurahoja saanut kirjailija, hän kelpaisi?

Ehkä taide ei ole itseisarvo vaan sen työllistävä vaikutus? Torsti (2017) vastasi kysymykseeni talouskasvutaiteesta niin, että taiteilijan tulee keskittyä tekemään mahdollisimman hyvin myyvää taidetta ja kasvattaa tuotantoaan palkkaamalla

henkilökuntaa. Kansainvälistä tähtiartistia auttaa oma tehdas myös syyslukukaudella 2017 meille luennoivan Merja Puustisen mielestä.

Ymmärtääkseni kokoomuslaiset ovat useasti julkisuudessa kertoneet, että vasta omillaan toimeentuleva taiteilija on taiteilija. Muut ovat harrastelijoita.

Juhani Palmulla oli ainakin uransa aktiivivaiheessa oma tehdas, jossa palkalliset tuottivat alkuperäisiä Palmuja liukuhihnatuotteina. Palmu osoitti hyvää suomalaisuutta kiihdyttämällä talouskasvua elämällä yli varojensa. Samalla hän pelasi peliä, joka vei hänet juorulehtiin: ämpärinjonottajakansa kadehtii luksuselämää ja ilahtuu siitä, kun tutkiva toimittaja osoittaa, ettei omaisuutta ole hankittu eikä hoidettu rehellisin keinoin.

8.3 Kiukkuinen oikeisto

Ben Zyskowicz on videoblogissaan (2017) varma, ettei Nyman ole koskaan tosissaan hakenut työvoimatoimiston kautta yhtään mitään ja hän alleviivaa sanomaansa kuvalla, jossa Nymanista on tehty sika. Björn Wahlroos viittaa Nymaniin A-Studioon haastattelussa (2017): ”*Jos järjetöntä sanoa vain nauttii sosiaaliturvasta yrittämättäkään tehdä työtä.*”

Radio Rockin haastattelussa (2017) Nyman kertoo käyneestä työharjoitteluissa, kirjoittaneensa kaksi muuta kirjaa ennen julkaistun Röyhkeyden valmistumista ja myöskin etsivänsä aktiivisesti fyysistä työtä, jota voi tehdä kirjoittamisen ohessa.

Niinistö, Zyskowicz ja Wahlroos vaikuttavat tahtovan kritisoida ihmistyyppiä, joka Nyman ei tarkalleen ottaen ole. He sivuuttavat tahallaan tai tahattomasti osan Nymanin tiedoista, joten minun on vaikea sanoa, onko puheenvuoronsa todellinen sanoma kulttuurivihamielisyyttä vai jotain muuta.

Zyskowicz (2017) mainostaa professori Heikki Hiilamon mallia, jossa täyttä työttömyyskorvausta vastaan ei tehtäisi taidetta vaan yhteiskuntaan oikeasti osallistuvia juttuja eli pari iltaa vanhusten avustamista, puistojen siivoamista ja olla mukana vapaaehtoisjärjestöissä. Luultavasti Zyskowiczin tavoitteena on korvata osa julkisen puolen normaaleista työpaikoista nykyistä yhdeksän euron

päiväpalkalla tehtävää työharjoittelua vastaavilla eläkettä kartuttamattomilla orjatoilla.

8.4 Ajatuksia johtajista

Minusta tuntuu, ettei kolmikko Niinistö, Zyskowicz ja Wahlroos tunne lainkaan luovaa köyhälistöluokkaa. Ehkäpä eivät tarkoituksella lausunnoillaan loukkaa meitä, koska meitä ei heidän maailmassa ole olemassakaan. Sen sijaan kokoomuksella tuntuu olevan tarve luoda nöyrä työläisreservi, joka on valmis tekemään töitä huomattavasti huonommilla ehdoilla kuin ammattiliitot määrittelevät. Heidän kannattaisi ottaa oppia kuvataiteilijan arjesta: esimerkiksi bussikuskit pakotetaan käyttämään palkkansa bussin bensaan ja huoltoihin. Suomen parhaille kuskeille annettaisiin mahdollisuus hakea apurahaa näihin kuluihin.

Keskiluokan eetokseen vaikuttaisi kuuluvan ihanne, että ihmisen velvollisuus on tulla toimeen omillaan. Jos tukea tarvitsee, siitä pitää olla kykenevä maksamaan riittävä korvaus.

Suomen hallitus tuntuu näkökulmastani olevan täysin pihalla. He ovat ensin leikanneet asumistukea ja sitä kautta pakottaneet kansaa hakemaan toimeentulotukea. Nyt he ovat vaatimassa aktivointimallilla, että työttömien pitäisi tehdä lyhyitä työkeikkoja. Jos työtön tekee, niin siitä saadut tulot vähennetään suoraan toimeentulotuesta ja tukien saanti voi viivästyä paljonkin, koska niitä ei myönnetä ennen kuin työnantaja on toimittanut kaikki tarvittavat paperit.

Aktiivimallin näkyvä puolustaja Juhana Vartiainen on nyt ihmeissään, etteivät työttömät ole kiitollisia tällaisesta kohtelusta.

”Oman verkkosivuni ylläpitäjä kertoi, että sivuun oli kohdistunut suuren volyymin palvelunestohyökkäys. Siitä tulee pikkuisen

kyllä epävarma olo, että mitä ihmettä, koska ihan tavallinen syrjäytynyt työtön ei sellaiseen kykene.” (Loikkanen, 2018)

Kokoomuslaisten mielestä tavalliset työttömät ovat vähä-älyisiä ja heidän elämänhallintansa on hukassa.

Oikeistohallituksen puuhista tulee väistämättä mieleen elukat:

"Turvallisissa ympäristöissä pienimmät linnunpoikaset pyytävät äänekkäimmin ruokaa emolta, ja emo reagoi ensimmäiseksi juuri laiminlyötyihin. Turvattomissa, ennakoimattomissa ympäristöissä emot laiminlyövät tarvitsevimpia poikasia ja antavat tuomisensa isommille."

(Siltala 2017, 252)

8.5 Epäreiluus tuhoaa ryhmähengen

Helsingin yliopiston Suomen historian professori Juha Siltalan mukaan työ auttaa hallitsemaan mielialoja, vaikka sitä ei tekisi palkasta. Eläkeläiset esimerkiksi voivat alkaa panostamaan entistä enemmän kotiaskareisiin. Työstä tulee kirous, jos sitä joutuu tekemään kilpaa panoksena elämä ja kuolema. Tästä seuraa se, että sisäinen motivaatio korvautuu ulkoisella. Työläiset uupuvat, jos työnantajat painostaa heitä tekemään nopeammin huonompaa jälkeä kuin työetiikkansa sallisi. Kun ilo hyvin tehdystä työstä laskee, laskee samalla työmotivaatio ja työ alkaa syömään itsetuntoa sen sijaa, että se lisäisi sitä. (Siltalan 2017,189).

Siltala näkee, että reilu työnanto lisää duunareiden halua sitoutua työpaikkaansa, kun taas riisto synnyttää uhmaa ja vastakulttuuria duunarimiehissä ja stressiä toimihenkilönaisissa. (Siltala 2017,190.) Niin paljon kuin tästä tahtoisin vetää yhtäläisyysmerkin mies- ja naiskuvataiteilijoiden välille, niin se ei olisi tarpeeksi perusteltua. Esimerkiksi tuntemistani kuvataiteilijoista naiset vaikuttavat tekevän enemmän työtä aktiivimallia vastaan.

Ryhmän sisäinen koheesio romuttaa hetkessä, jos siellä aletaan tuntea epäreiluutta. Näkisin hallituksen pelaavat vaarallista peliä, jos he jatkavat liian järjettömien lakiansa toimeenpanoa liian nopeaan tahtiin.

”Kun yksi kansanosa on syrjäytetty tai syrjäytynyt, se voi alkaa elää ihan omaa elämäänsä, missä ei ole mitään menetettävää. Kun on vielä tunne, että yhteiskunta on kerta toisensa jälkeen tuottanut pettymyksen ja ei ole mitään menetettävää, voi tehdä mitä vaan”

Johtava Diakonissavirkailija Anne Pulkka (Saari, 2015)

9 Tarina taiteellisesta luomisprosessistani

Radoslaw Gryta tuli opinnäytetyön taiteellisen puolen ohjaajakseni. Hän osannee auttaa yhdistämään klassisen teknisen osaamisen ja rosoisen jäljen. Jyväskylässä olen noin seitsemän vuotta kiertänyt kansalaisopiston elävän mallin piirustus ja maalauskursseja. Erityisesti olen käyttänyt aikaa paikatakseni aliarvoisen kuvataiteen amk:n koulutukseni tekniikan opetuksen puutteita. Erityisesti minusta on huolehtinut rouva, jonka sisko on käynyt Pietarin taideakatemian. Tämän venäläisen opettajani kuvamaailma oli pikkusievää kukkaismaailmaa. Hän esimerkiksi oli sitä mieltä, että rumasommitelmallinen taulu häiritsee perheen sisäistä rauhaa.

Urani alkuvaiheessa, tuossa vuosituhannen vaihteessa, työni herättivät ristiriitaisia tunteita puolesta ja vastaan. Siinä vaiheessa, kun aloin tekemään klassisella tavalla ihan kivoja kuvia, osa ihmisistä menetti mielenkiintonsa.

Grytan ensimmäinen minulle antama tehtävä oli, että alkaisin piirtämään vasemmalla kädellä. Hitaampi työtapa pakottaisi miettimään mitä teen enkä vaan huitoisi maneereilla menemään. Aluksi palaute oli, että jälki näyttää Giacomettilta, mutta opin aika nopeasti, ja jälki alkoi pian näyttää samalta vanhalta itseltäni.

Kuva 7. Kuvaaja Piela Auvinen. Minä piirtämässä vasemmalla kädellä Imatran taidekoulun iltapiirustuksessa kaikkein suurinta pylyä. Olen osallistunut Imatralla jokaiseen vapaaehtoiseen iltapiirustusryhmään. Tarkoitukseni on treenata itseäni, jotta voin tehdä opinnäytetyöni suoraan paikan päällä avajaisissa yleisön edessä.

Kun tahdoin isoa, rumaa, karvaista ja spontaania jälkeä, niin minulle ehdotettiin, että maalaisin avajaisissa parimetrinen muotokuvan näyttelytilassa poseeraavasta karvaisesta äijästä. Siihen lisäsin, että voisin saman tien ottaa seuraavan päivän valvottavakseni ja maalata sen aikana vielä toisenkin ison mallimaalauksen.

Joulukuussa 2017 oli taiteilijaseuran juhlanäyttely. Onneksi näyttelyyn tällä kertaa otettiin kaikki halukkaat seuran jäsenet, eikä sitä samojen tylsien naamojen sarjaa, joka toimii hyvin keskenään sarjana, mutta jättää minut aina ulkopuolelle.

Kuva 8. Valokuva Risto Kajo. Työt päätyivät tällöin Jyväskylän taidemuseolle. Pidin palautteen ristiriitaisuudesta. Samassa pöytäseurueessa kuulin, että on tykännyt melkein kaikesta tekemästäni ennen, muttei näistä. Sitten luin juuri ilmestyneestä Keskisuomalaisesta:

” Koska monelta taiteilijalta on esillä kaksi teosta, näyttelyn rytmi saa pohtimaan teosparin ajatusta. Teosten katsominen kaksittain on oikeastaan mukavaa. Pareista muodostuu pieniä tarinoita ja välähdyksiä kunkin taiteilijan työskentelyyn.

*Tehokkaimmillaan teosparin ajatus on **Risto Kajon** Merkityksellisiä kasvoja -maalauksissa. Kun toiset maalatut kasvot ovat avautumassa keskusteluun, toiset uppoavat maalipinnan alle, silmät syvällä kuopissaan. Taiteilijan suhde maalaamiinsa ihmisiin herättää sekä mielenkiintoa että myötätuntoa.” (Jäntti 2018)*

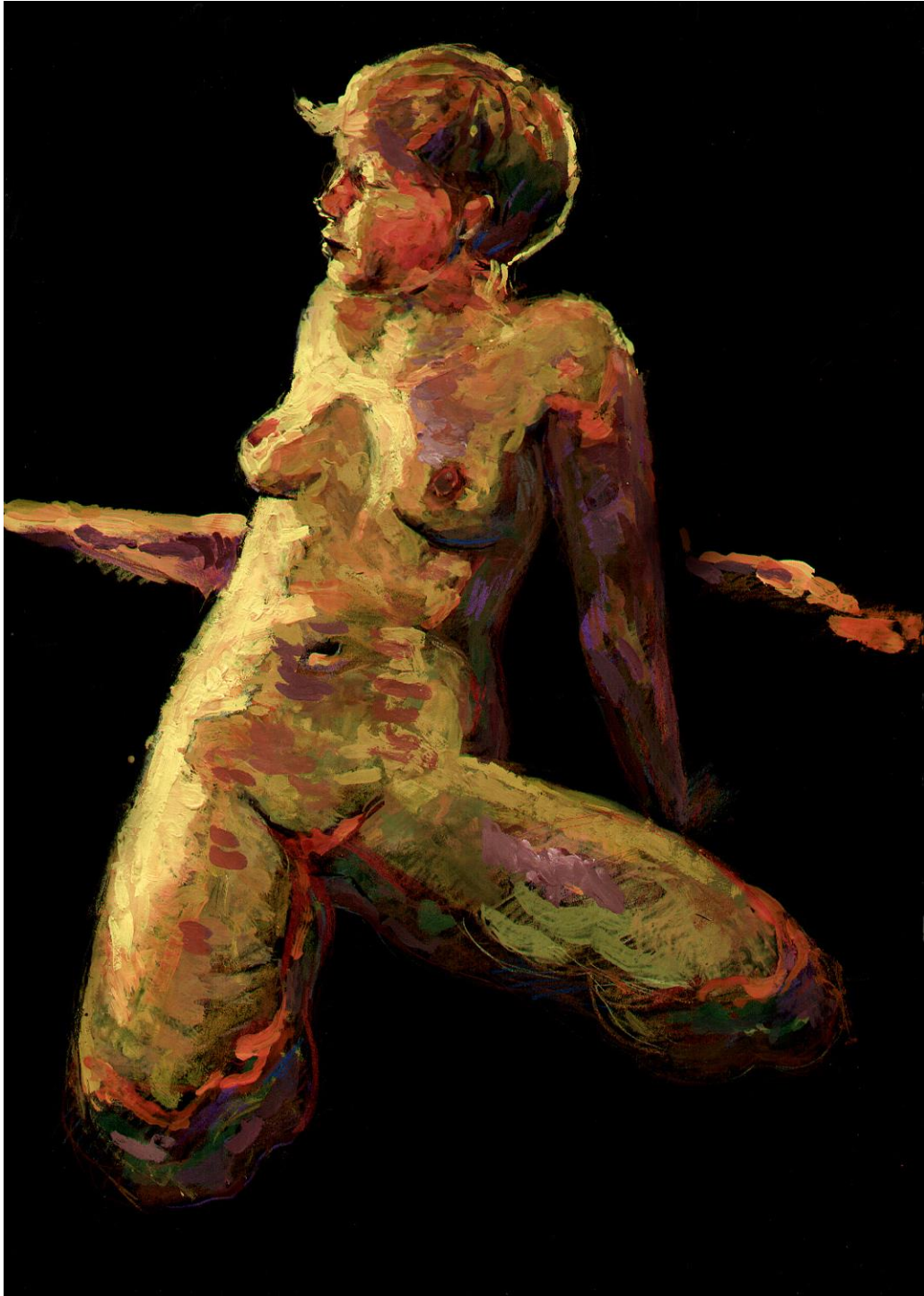

Kuva 9. Koko ajan vähemmän syitä olla katkera. (Rapi 2013.)

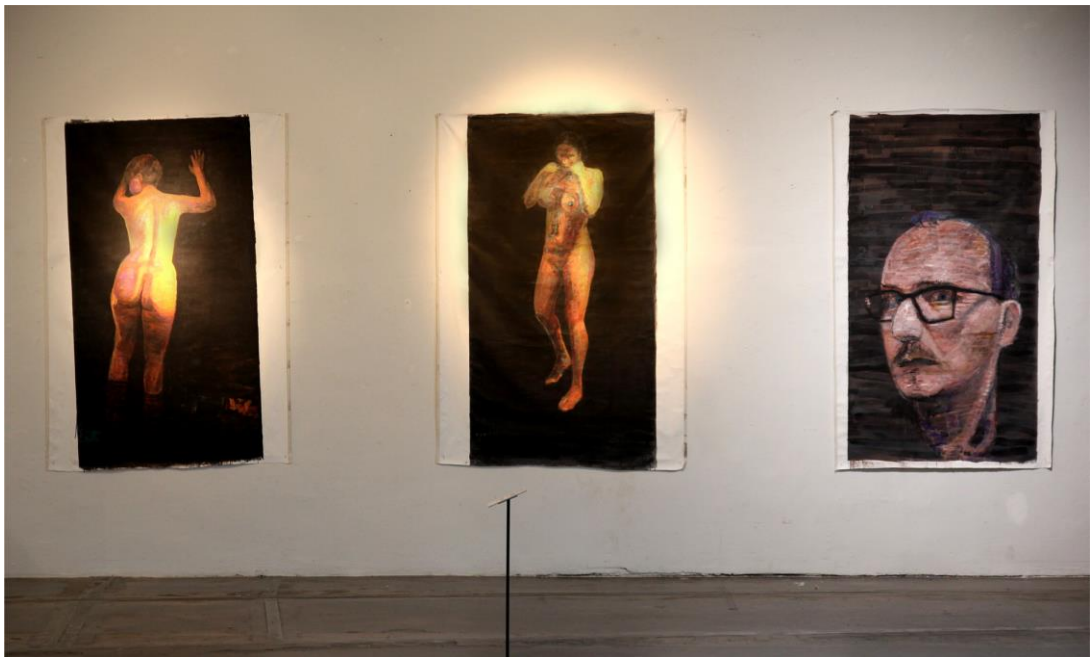
Kun näyttely päättyi helmikuussa, yllätyin. Jyväskylän taidemuseo tahtoi ostaa molemmat teokset. Taas yksi syy olla olematta katkera Suomen taidepäättäjille

Alkuvuodesta tein ison mallimaalauksen iltapiirustusryhmässä. Huomasin suuren koon vääristävän mittasuhteita. Päätin, että on parempi käyttää elävän mallin sijasta kuvaa ja mittaviivoja päättötyössä, koska lyhytaikaisessa esityksessä minulla ei ole aikaa miettiä tällaisia. Sen pitää onnistua heti. Näyttelyn ohjaaja Veikko Halmetoja suositteli, etten maalaisi suoraan sermiin vaan kiinnittäisin seinään kolme kangasta. Yksi kotona tehty, yksi joka tehdään avajaisissa ja yksi jossa lukee päivämäärä, jolloin tulen maalaamaan sen valvontavuorollani.

Koska taidemuseon merkitykselliset kasvot saivat taideyleisöltä hyvää palautetta, päätin alkaa etsimään näyttelytöihin naismalleja, joihin saan jollain lailla merkityksellisen tunnesuhteen. Semmoisen, että tunneside välittyisi kankaalta.

Kuva 10. Kuvaaja Risto Kajo. Kuvassa luonnos näyttelytyöstä. Olin luonnokseen niin tyytyväinen, että päätin kehystää sen ja panna näytteille.

Kuva 11 ja 12. Kuvat (ylempi) Peter Rautanen ja Risto Kajo. Kaapelitehtaalta. Alemmista Kuvista vasemmanpuoleisen tein työhuoneellani, keskimmäisen aloitin työhuoneellani, jatkoin ripustuksessa ja avajaisissa. Oikeanpuoleisen tein valvontavuorollani kritiikin jälkeen.

Avajaisten jälkeisinä päivinä Markus Kåhre Kuvataideakatemiasta ja Saara Hacklin Kiasmasta kritisoivat näyttelyä. He eivät innostuneet alastomista naisfiguureistani. Eivät myöskään löytäneet sitä tarinaa ja omakuvallisuutta, jonka olin teoksiin ladannut. Kåhre myönsi, että tekniikka ja muodontajuni on vahva. Teknisen osaamisen puolesta pärjään kyllä kuvataideakatemiaalaisille, mutta tarinan ja kuvakielen irrallisuus toisistaan ei miellyttänyt. Siksi päätin maalata alastomien naisten sijaan viimeiseksi osaksi teosta omakuvan.

Ajatukseni oli, että iso omakuva olisi teknisesti samankaltainen kuin sarjan ensimmäinen työ ja tämä sulkisi sommittelullisesti ympyrän. Kåhre piti omakuvaa parempana kuin muita isoja töitä, mutta kaipasi tarinaan yhä selkeyttä. Mallina olleen Maria Monden elämäntarina on vahva ja koskettava, mutta hän ei ole vielä niin kuuluisa, että katsojalta voisi sitä odottaa tarinan tuntemista. Kåhre ehdotti, että tutustuisin Edvard Munchin tapaan rakentaa kuvallisia kertomuksia. Nämä koskettavat ihmisiä ympäri maailmaa eivätkä vaadi Norjan henkilöhistorian tuntemista.

Palauttiko tämä kritiikki minut takaisin katkeruuteen? Eipä oikeastaan. Koska olen pitkään ja hartaasti etsinyt, että mikä minussa on vikana, olen viettänyt paljon aikaa hyvin suorapuheisten venäläisten kanssa. Kymmeneen yhteisnäyttelyyn kelpaamattomuus ja sen näkeminen, miten paljon teknisesti minua huonommat pääsivät sisään, harmitti enemmän. Venäläiset opettivat tekniikkaa, eivät tarinankerrontaa.

10 Loppupohdintaa ja yhteenvetoa

Tämän ei ole kylmää puhdasta tutkimusta vaan hyvin henkilökohtaista ja puolueellista yritystä selkeyttää ajatuksiaan ja terapoida itse itseään. Kirjoituksesta muodostui ilokseni kehityskertomus. Kun vietin Imatran luentosaleissa aikaa taidepäättäjien kanssa, huomasin, etteivät he olleet kaukaisia, tavoittamattomia ja vihamielisiä. Vajaalla ihmistuntemuksellani arvelen, että heidän suhtautumisensa minuun oli enemmän: ”Mielenkiintoinen

tekijä, josta en ole ennen kuullut” kuin ”tämä on taas noita wanna-be-tuhertelijoita, joilla on liian suuret luulot itsestään ja taidoistaan”. Siksi oli luontevaa siirtyä tutkimaan yhteiskunnallisia rakenteita, jotka tekevät meidän kaikkien elämän vaikeaksi, mieluummin, kuin tutkia sitä, kuinka hankalia ja epäreiluja ihmisiä nämä taidepäättäjät ovat.

Jos haastateltavat olisi valittu eri tavalla, ja haastattelija ei olisi itse kuvataiteilija, vastaukset olisivat voineet poiketa paljon. Koska kuvataiteilijapiirit ovat pienet, haastateltavat luultavasti varoivat sanomasta mitään, mistä heitä voi ikävästi muistuttaa vuosien päästä. Siksi olen pyrkinyt suojelemaan haastateltavia.

Koska Suomessa on huonosti katkeruuden määritelmiä, kehitin niitä tutkimuksessa itse. Katkeruus on mielestäni alistuneen negatiivisuuden syöksykierre tai mielenhallinnan epäonnistuminen niin, että synkkyys valtaa mielen syövän lailla. Asiantuntijat voivat olla eri mieltä katkeruuden tarkasta määritelmästä. Siksi pyrin välttämään sanan käyttöä haastattelussa. Ainoa kysymys, jossa en käyttänyt kiertoilmaisuja kuten epäreilouden kokemus oli: ”Onko sinulla ollut pitempiäaikaisia kausia, jolloin koet olleesi katkeruuden vallassa?”

Haasteltavien keski-ikä oli 46,2 vuotta. Jatkotutkimuksessa voisi olla mielenkiintoista tietää, miten alle 35-vuotiaiden ja yli 55-vuotiaiden haastateltavien kokemukset poikkeavat näistä.

Jatkotutkimuksessa voisi myös käyttää kehittyneempiä tiedonkäsittelymenetelmiä. Oma yamk-koulutukseni ei opettanut niitä minulle. Sanoisin, että tämän tutkimuksen anti on kokemusasiantuntijuuteni sekä keräämäni kokoelma siitä, mitä kaikkea katkeran luovan ihmisen päässä voikaan tapahtua.

Uskon, että hyvälle psykologin kirjoittamalle kirjalle katkeruudesta on paljon kysyntää.

Lähdeluettelo

A-Studio, 2017. A-studiossa vieraana Björn Wahlroos ja käsittelyssä suuri veropäivä. Marja Sannikka juontaa. Yle, <https://areena.yle.fi/1-4158503>

Benson, K. 2017. The Magic Relationship Ratio, According to Science, <https://www.gottman.com/blog/the-magic-relationship-ratio-according-science/>

Gertsch, M. 2012. Nykyaiteilijan raju protesti: Poltti tuotantonsa, <https://yle.fi/uutiset/3-6313769>

Hannula, M. 2015. Maalauksesta Esseitä ja keskusteluja, Mika Hannula, Parvo publishing, luettu 2017

Heimolainen, H. 2017. Nyt puhuu objektiivinen kriitikko. Jylkkäri 6. maaliskuuta. – 26. maaliskuuta 2017, 9.

Heiskanen, H. 2013 Kysy psykologilta: Mitä keinoja on oppia eroon katkeruudesta ja kateudesta. Hidasta elämää <https://hidastaelamaa.fi/2013/08/kysy-psykologilta-mita-keinoja-on-oppia-eroon-katkeruudesta-ja-kateudesta/>)

Jäntti, R. 2018 Jyväskylän Taiteilijaseuran vuosinäyttely Juhlistaa Suomen 100-vuotista itsenäisyyttä. Samalla kunnioitetaan seuran perustajajäsentä Urho Lehtistä (1887-1982). Keski-suomalainen 5.1.2018

Loikkanen, J. 2018. Aktiivimallin puolustajille sataa runsaasti törkypostia. Vartiainen: Jokin taho on organisoinut kampanjan. MTV kotimaan uutiset <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/aktiivimallin-puolustajille-sataa-runsaasti-torkypostia-vartiainen-jokin-taho-on-organisoinut-kampanjan/6752250#gs.BxVZm50>

Perttula M. 2017. Paha mieli tekee kipeää kuin lyönti. Hyvä Terveys https://www.hyvaterveys.fi/artikkeli/mieli/paha_mieli_tekee_kipeaa_kuin_lyonti

Radio Rock Korporaatio, 2017. Ideologisesti työtön Ossi ajaa kansalaispalkkaa - tonni kuussa riittäisi. <http://www.radiorock.fi/#!/post/59e46a1f18048c04006af6e9>

Rapi, A. 2013. Kelomökkien mies. Sarjakuva.

Roiha, T. 2017, Luokattomat taiteilijat – taiteellisen työn yhteiskunnallinen eriarvoisuus prekaarissa taitemaailmassa. Tahiti – Taidehistoria tieteenä 1/2017, <http://tahiti.fi/01-2017/tieteelliset-artikkelit/luokattomat-taiteilijat-taiteellisen-tyon-yhteiskunnallinen-eriarvoisuus-prekaarissa-taidemaailmassa/>

Ryynänen, R. 2014. Katkeruus on pettyneen suojakuori Kodin kuvalehti, http://www.kodinkuvalehti.fi/artikkeli/voi_hyvin/psykologia/katkeruus_on_pettyne_en_suojakuori

Saari, J. 2015 Huono-osaiset – Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla, Gaudeamus, Luettu 2018

Sarhimaa, J. 2017. Pilvi Hämäläiselle, 31, sanottiin, ettei hänestä voi tulla näyttelijää – nyt hän on Aina Inkeri Ankeinen, Putouksen uusi tähti, Helsingin Sanomat 25.2. 2017

Siltala, J. 2017. Keskiluokan nousu, lasku ja pelot, Otava.

Soisalon-Soininen, J. 2012. Kokoomuksen varapomo lakkauttaisi lapsilisät. Talous Sanomat, (<https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001774620.html>)

Timonen, S. 2018 Hiljaisella tulella.

<http://blogit.apu.fi/uuninpankkopoikasakutimonen/2018/02/14/hiljaisella-tulella/>

Vuorinen, T. 2017. Presidentti Niinistö ärähti ideologisesti työttömille: ”Se, että asiaa mainostetaan...”. Iltasanomat 19.10.2017, <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005414485.html>

Zyskowicz, B. 2017. Tottakai ossinymaneilla on oikeus työttömyyteen. <https://www.youtube.com/watch?v=THli6q2tfv8>

Liitteet

Vuonna 2018 tekemäni taiteilijahaastattelut eivät ole julkista materiaalia. Saatavilla pyydetessä Risto Kajolta